

Huwelijk/gezin 6^e jrg no 2

Hoogbegaafdheid in het gezin

Dineke Sinke

Moeder Marieke maakt zich ernstige zorgen over de toekomst van Peter (8). Hij is op school getest. Hij blijkt beneden gemiddeld begaafd te zijn.

Janneke is moeder van Henry. Hij is hoogbegaafd en heeft al een groep overgeslagen. Zij informeert belangstellend bij Marieke hoe het gaat. Marieke reageert: "Ik weet niet goed hoe het verder moet. Misschien moet Peter wel naar een andere school. Wat zal dat thuis een problemen geven...Had hij maar een beetje meer van jouw zoon, dan waren de problemen zo de wereld uit".

Zou het echt zo zijn dat de problemen voor hoogbegaafde kinderen nihil zijn? Het tegendeel is eerder waar. Hoewel het voor de buitenwereld niet altijd zichtbaar is, hebben hoogbegaafde kinderen ook heel wat problemen te overwinnen. Dit artikel wil daar een indruk van geven. Dat betekent herkenning voor sommige ouders, voor anderen misschien een kennismaking met deze problemen, om zo meer begrip te krijgen voor deze ouders. .

Janneke kreeg eerst te maken met de verdrietige kanten van hoogbegaafdheid. Henry was depressief, had slechte leerresultaten, toonde onhandelbaar gedrag, klaagde over niet verklaarbare buik- en hoofdpijn, vroeg extreem om aandacht. Het ging dus helemaal niet goed met Henry. Hij was ongelukkig.

Dat had Janneke aangekaart op school. Ze is met hem naar een bureau gegaan om te kijken wat er aan de hand was en hoe Henry geholpen zou kunnen worden. Henry werd getest. Henry bleek een hoog IQ te hebben (zoals 2 á 3% van de bevolking). Bovendien heeft Henry meer hersenvolume en andere verbindingen in de hersenen. Dat alles betekent dat Janneke op een andere manier met Henry moet leren omgaan. Henry is een 'gewoon' hoogbegaafde jongen, die een iets andere aanpak nodig heeft, omdat hij anders denkt en daardoor anders leeft.

Communicatie-problemen

Er kunnen makkelijk communicatieproblemen ontstaan doordat Henry met andere kwaliteiten geboren is. Hij ziet bijvoorbeeld details en onthoudt die. Bijvoorbeeld als er vandaag een verhuishagen door onze straat rijdt en gisteren ging er ook al een voorbij, zeggen wij al snel: "Hé, dezelfde auto als gisteren!" Maar Henry weet het verschil: de auto van gisteren kwam uit Zwolle en die van vandaag uit Maastricht. Hij vindt dat zo logisch, dat hij niet zal uitleggen waar het verschil in zit. Hij zal bij hoog en laag vasthouden dat het niet dezelfde auto was.

Door ervaring merkte Janneke dat Henry vaak anders denkt. Ze moest daarbij leren elke keer weer het geduld op te brengen en te beseffen: Ik moet steeds vragen waarin het verschil van denken zit. Proberen die vertaalslag te maken. Dat kost moeite en energie. Daar komt dan nog bij dat Janneke dat verschil ook vaak aan de omstanders moet uitleggen. Die denken namelijk al snel: "Doe maar gewoon, dan doe je gek genoeg." of "hij moet maar leren zich aan ons aan te passen."

Angst voor het onbekende.

Janneke en haar man hebben veel uit te leggen aan Henry. Onder andere: waar ze naar toe gaan; wat Janneke gaat koken; hoe de dagindeling is. Bijvoorbeeld als Janneke zegt dat ze vandaag pasta wil eten, dan denkt Henry: ringetjes pasta, gladde schelpen, kleine schelpen, gewone of vlindermacaroni, maar misschien is het wel spiraalmacaroni, lintmacaroni, spaghetti, tagliatelle, tortellini, macaroni, spaghetti, met tomatensaus, met vissaus of gewoon met vleessaus met of zonder de geraspte kaas. Een scala aan mogelijkheden. Dat vraagt om duidelijkheid voor Henry. Janneke moet zeggen welke pasta ze gaat koken. Dan is er niets aan de hand. En zo gaat het met alles: uit logeren, op visite gaan, visite ontvangen, boodschappen doen, verjaardagcadeautjes, etc. Verrassingen zijn voor Henry uit den boze, omdat hij zich bij een verrassing zo ontzettend veel voor kan stellen. Daarbij kan een verrassing zitten die helemaal niet leuk is, dus... onrust. Wanneer Janneke weet en ziet dat uitleg werkt, neemt ze daar de tijd voor en wordt het op den duur een soort automatisme. Als het voor haar al vanzelfsprekend is geworden om zo met Henry om te gaan, wordt ze weer heel hard met de werkelijkheid geconfronteerd als Henry ergens gaat logeren. Dan zegt de logeermoeder: "Wat is hij toch nieuwsgierig. Hij wil 's avonds weten wat we de volgende dag gaan doen en 's morgens wat we 's avonds gaan eten. Ik geef daar niet aan toe, hoor. Er moeten ook verrassingen in het leven zijn." Dan slaakt Janneke een diepe zucht en pakt al haar energie bij elkaar om uit te leggen dat het geen nieuwsgierigheid van Henry is. Dat het zijn onzekerheid is, die duizend mogelijkheden en daardoor evenveel onzekerheden in zich herbergt.

‘Aan de Hand’
20 maart 2004
6de jaargang, nr. 2

Traagheid

Op de spitsuren in Jannekes' gezin kan het aankleden, tafeldekken of opruimen door Henry een dagelijks terugkerend probleem zijn. Want op de een of andere manier vertraagt zijn werktempo schrikbarend als het werkje niet nuttig of saai voor hem is. Maar helaas, is voor ieder mens niet alles in het leven nuttig of aangenaam. Dagelijks moeten er dingen gebeuren die wij liever niet doen. En Henry probeert daar net zo goed letterlijk of figuurlijk aan te ontkomen. Hij doet dat bijvoorbeeld door eindeloos te discussiëren of het nu wel echt zijn beurt was, of dat het niet straks kan. En als hij niet aan het dagelijks ritueel kan ontkomen, gaat hij onderwijl lezen, waardoor er weer heel veel dingen misgaan: onderbroek nog niet aan, terwijl de broek wel al op zijn plaats zit, trui aan terwijl het T-shirt nog op de stoel ligt; messen links en lepels rechts en vorken boven het bord of veel te lang wachten met naar het toilet gaan, zodat er ongelukjes komen; of uren met een boek op het toilet zitten. Het lijkt voor Henry eens te meer een bijna onmogelijk opgave om dingen die niet leuk zijn of niet uitdagend, toch correct uit te voeren.

Het is voor Janneke een nog moeilijker opgave om hierin regels te stellen en te handhaven. Ze kan elke dag tal van momenten vinden waarop ze ruzie kan maken of straffen kan uitdelen. De dag lijkt een waar strijdtoneel. Om nog maar niet te spreken van "de buitenstaander die al snel een opmerking geeft: "Die van jou was toch zo intelligent? Nou, dan maar wat minder intelligent, maar die van mij kan tenminste tafel dekken." En Janneke heeft dan weer het gevoel dat ze als opvoeder gefaald heeft, dat haar kind niets bij te brengen is.

Het leuke aan de andere kant is, dat Henry goed afgesproken regels met ontspanningsmogelijkheden correct kan uitvoeren. "Elke avond was het een waar strijdtoneel om hem op tijd in bed te krijgen. Janneke heeft nu de regel: om 21:00 uur lig je gewassen, gepoetst en wel op bed en de tijd daar overheen wordt genoteerd en op de zondagmiddag/avond ingehaald. Dit geeft zo'n rust. Er hoeft gewoon niet meer gediscussieerd te worden, want hij mag nu - binnen bepaalde grenzen - zelf kiezen."

Niet luisteren

Soms lijkt Henry niet te luisteren wanneer Janneke iets zegt. Een computerspelletje gebruikt hij dan als afleiding om goed te kunnen luisteren. Elke rechtgeaarde opvoeder zal denken: "Dat zal me gebeuren..." Maar als je ziet dat het zo werkt, waarom zou het dan niet zo gebeuren? "De ouders van Henry hebben wel de afspraak met hem dat hij na afloop de samenvatting van deze afspraak weergeeft, zodat zij kunnen horen of de boodschap is overgekomen."

Autoriteit ter discussie

"Waarom...? Maar is het dan niet mogelijk dat ...? En als nu dat...? Maar waardoor ...? Ik bedoel ...?" Het lijkt steeds alsof Henry het ouderlijk gezag ter discussie stelt. Janneke heeft dan vaak de neiging om te zeggen: "Stop, je doet het omdat IK het zeg." Zeker, zulke momenten zijn er ook. Soms moet gewoon iets gedaan, zonder dat daar een discussie aan voorafgaat. Maar dan legt Janneke de situatie wel uit. Ze spreekt dan wel een ander moment af, om die vragen te beantwoorden, want de 'kort door de bocht' route maakt Henry vreselijk onzeker. Hij voelt zich dan niet serieus genomen, niet gezien, niet belangrijk genoeg om geantwoord te worden en dat is voor hem een diep verdrietige ervaring. Het maakt hem zo onzeker. Dat komt omdat hij wel 10-tallen redenen kan verzinnen waarom het niet zo moet of waarom het anders zou kunnen. Hij begrijpt niet waarom Jannekes reden alleen goed is, omdat hij haar motivatie niet kent. Het zorgt er ook voor dat Henry - als hij iets doet, omdat het van Janneke moet - hij daar nauwelijks met zijn gedachten bij is. Hij is dan bezig met die vele andere mogelijkheden. Hij is aan het afwegen waarom zijn moeder voor deze mogelijkheid heeft gekozen en niet voor die andere. Hij voelt zich bovendien eenzaam omdat hij niet met iemand kan delen dat die andere mogelijkheden ook kunnen. En omdat hij geen mogelijkheid heeft om zijn argumenten met die van zijn moeder te vergelijken.

Vragen, vragen

Het lijkt wel of Henry daar nooit genoeg van krijgt: Vragen over God. Bijvoorbeeld als 3-jarige: Is God net zoiets als de wind? Waar je mee denkt, kan dat ook dood? Kan Hij er niets aan doen als mensen pijn hebben? Toen hij vier was: Is de duivel een zwarte engel? Zijn God en de duivel allebei engelen? In zijn zesde levensjaar: Had God er niet voor kunnen zorgen dat Adam en Eva geen fouten konden maken? Maar ook vragen over zichzelf: Waarom ben ik niet gewoon? Of over zijn omgeving: Waarom kijken mensen met vraagtekens in hun ogen naar mij?

Henry verwacht van zijn ouders de antwoorden, maar dat is lang niet altijd mogelijk. Janneke laat die onmogelijkheid ook aan Henry zien: "Dat weet ik niet, maar ik vind je vraag wel belangrijk. Zullen we samen naar een antwoord zoeken?"

Als het tijdstip waarop de vragen gesteld worden, niet uitkomen spreekt Janneke een ander tijdstip af: "Ik begrijp je vraag. Zullen we daar vanavond na het eten even voor gaan zitten?"

Rechtvaardigheidsgevoel

De hoogbegaafdheid van Henry veroorzaakt (gek genoeg) ook heel wat ruzies. Hij onthoudt namelijk precies wie gisteren wel iets mocht en vandaag niet, of wie wat gezegd of beloofd heeft, maar dat niet nakomt. Ook daarin heeft hij oog voor het detail: "Gisteren was dat wel gezegd, maar vandaag is het een andere situatie, dus mag het dan nu wel?" Henry heeft een goed ontwikkeld geheugen, dat leugentjes of inconsequenties onmiddellijk er uitpakt en afstraft of uitbuit.

Feilloos inschatten

Henry heeft soms sneller in de gaten dat het tussen Janneke en oma niet zo goed zit, of dat zijn ouders onderling niet helemaal stroken en er een ruzie broeit. Hij zegt het dan ook openlijk en eerlijk. Janneke hoeft het echt niet te ontkennen. Henry voelt haarfijn aan dat er iets niet lekker zit. Hij legt Jannekes' ontkening uit als zou hij het niet goed hebben gedaan. Daardoor komen er twee boodschappen bij hem binnen: de boodschap dat Janneke zich niet prettig voelt en de boodschap dat het niet waar is.

Janneke kan gerust zeggen dat ze ruzie hebben (gehad). Daar leert Henry ook weer van. Hij leert van haar ook hoe ze daar mee omgaat. Natuurlijk heeft ze er niet altijd zin in en energie voor om dat uit te leggen, maar als het Henry helpt? Als het hem weer heel wat onzekere gevoelens minder kost?

Driftbuien

Henry ziet soms dingen waarvan hij niet weet hoe hij daarmee om moet gaan. Dat kan hij dan uiten in een driftbui. Janneke kan niet elke driftbui afstraffen. Daarmee verwijdert ze Henry van haarzelf en zijn omgeving. Het gevolg kan dan zijn dat Henry een toenemend minderwaardigheidsgevoel krijgt en een grote eenzaamheid ervaart. Even naar zijn kamer sturen voor een afkoelingsperiode, is genoeg. Zijn driftbui is een teken dat hij een situatie niet aan kan. Henry heeft het niet altijd gemakkelijk. Daarom moet Janneke zijn buien kunnen vertalen. Feitelijk bedoelt hij iets anders dan dat hij dan doet of zegt. Als het Janneke lukt die vertaalslag te maken, heeft ze veel gewonnen: "Het vergt een enorm incasseringsvermogen en enorm veel geduld. Dat laatste is soms nauwelijks op te brengen is, maar het resultaat (soms na jaren) is indrukwekkend. Als Henry afgekoeld is gaan ze samen op zoek naar de oorzaak en een oplossing. Ze maken een afspraak: "De volgende keer als het weer dreigt te gebeuren, zeg je: "Mam, mag ik even naar mijn kamer?" En als Henry zich aan de afspraak houdt, zal Janneke hem belonen. Met terecht belonen, bereikt ze veel meer dan met straffen. Het kost heel wat energie en tijd, maar de investering is het dubbel en dwars waard!

Er onder door?

Janneke zou onder de last van het omgaan met haar hoogbegaafde Henry kunnen bezwijken. Het is daarom voor haar belangrijk een duidelijke structuur te vinden en die ook vast te houden voor het dagelijks leven. Daarbij moet ze samen met haar man ook af en toe bewust momenten voor zichzelf nemen.

Ze heeft ook contact gezocht met andere ouders om haar verdriet en zorgen te delen. Het biedt veel steun. Er zijn ook hulpverleners die weten wat Henry's problemen kunnen zijn. Zo hoeven zijn ouders niet zelf het wiel opnieuw uit te vinden, maar krijgen ze handige tips en kunnen ze even stoom afblazen.

Commentaar

Janneke krijgt ook regelmatig commentaar uit haar omgeving. Dat doet soms erg veel pijn. Ze heeft het gevoel dat ze steeds weer moet opkomen voor Henry. Geen wonder dat ze soms moe gevochten is.

Er is veel onbegrip over hoogbegaafdheid. Veel ouders weten niet met welke problemen de ouders van hoogbegaafde kinderen te kampen hebben. Het neemt die ouders totaal in beslag. En door onbegrip trekken ze zich dan maar terug, terwijl ze juist behoefte aan steun en begrip nodig hebben. Janneke ervaart het als een eenzaam ouderschap: een praatje met de buurvrouw over de rapportcijfers van haar kind durft ze niet aan.

Wellicht dat dit artikel de weg naar wederzijds begrip kan openen.

Niet alleen problemen

Op den duur zitten er ook ontzettend leuke kanten aan een kind als Henry: Janneke krijgt reacties, er is veel humor, je hebt leuke gesprekken (Henry ziet heel andere dingen), er gebeurt altijd wat in zijn omgeving.

Het is goed om te weten dat een hoogbegaafd kind niet voor niets deze volle rugzak heeft meegekregen. God heeft hem zelf gegeven! Zou Hij dan ook niet zijn kinderen in deze situatie leiden? Hij zal Janneke, haar man en Henry

**‘Aan de Hand’
20 maart 2004
6de jaargang, nr. 2**

leiden in het plan van God met Henry's leven. Dat zal gepaard gaan met vallen en opstaan. Gods weg te leren ontdekken is een indrukwekkend proces, waar ouders hun Hemels Vader bij mogen helpen! Hij is Vader, God dank!

Met dank aan zo'n achttien ouders van "Choochem" (www.choochem.nl) die hun opvoedingservaringen met mij wilden delen. Zie voor meer informatie ook www.hiq.nl, <http://www.omnino.nl/> of James T. Webb e.a.- De begeleiding van hoogbegaafde kinderen.

Wilt u reageren? Mail uw reactie aan aandehand@nedag.nl